

Богатирьова Є.М.

кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Головною потребою сучасності є забезпечення збалансованого розвитку всіх сфер суспільства, гармонізація інтересів різних верств населення, побудова міцної економічної основи для інтеграції України у світовий економічний простір. Важливе значення у цьому процесі відводиться реформуванню податкової системи, яка не лише має забезпечувати державу необхідними фінансовими ресурсами, а й сприяти вирішенню першочергових потреб економіки. Розв'язання потребують проблеми значного рівня податкового навантаження, ухилення від сплати податків, соціальної несправедливості системи оподаткування та багато інших проблем діючої податкової системи.

Важливий показник, який дає узагальнену оцінку впливу податкової системи на розвиток економіки є податкове навантаження[1, с. 112]. Залежно від зміни стратегії податкової політики було виділено чотири проведені в Україні податкові реформи: 1991, 1995, 1999 і 2011 рр. Перш за все, слід зазначити, що в період реалізації податкової реформи 1991 були використані такі інструменти, як: введення системи податкових пільг; введення нових податків та інших обов'язкових платежів, які не вважалися податками; постійна зміна об'єкту оподаткування з податку на прибуток підприємств та інші інструменти. Більшість інструментів реалізації носили виключно фіскальний характер і не були орієнтовані на потреби економіки. В результаті, рівень податкового

навантаження був збільшений з 25% в 1992 році до 40,4% в 1994 році, тобто на 15,4 в. п. (рис. 1), що негативно відбилося на макроекономічних показниках.

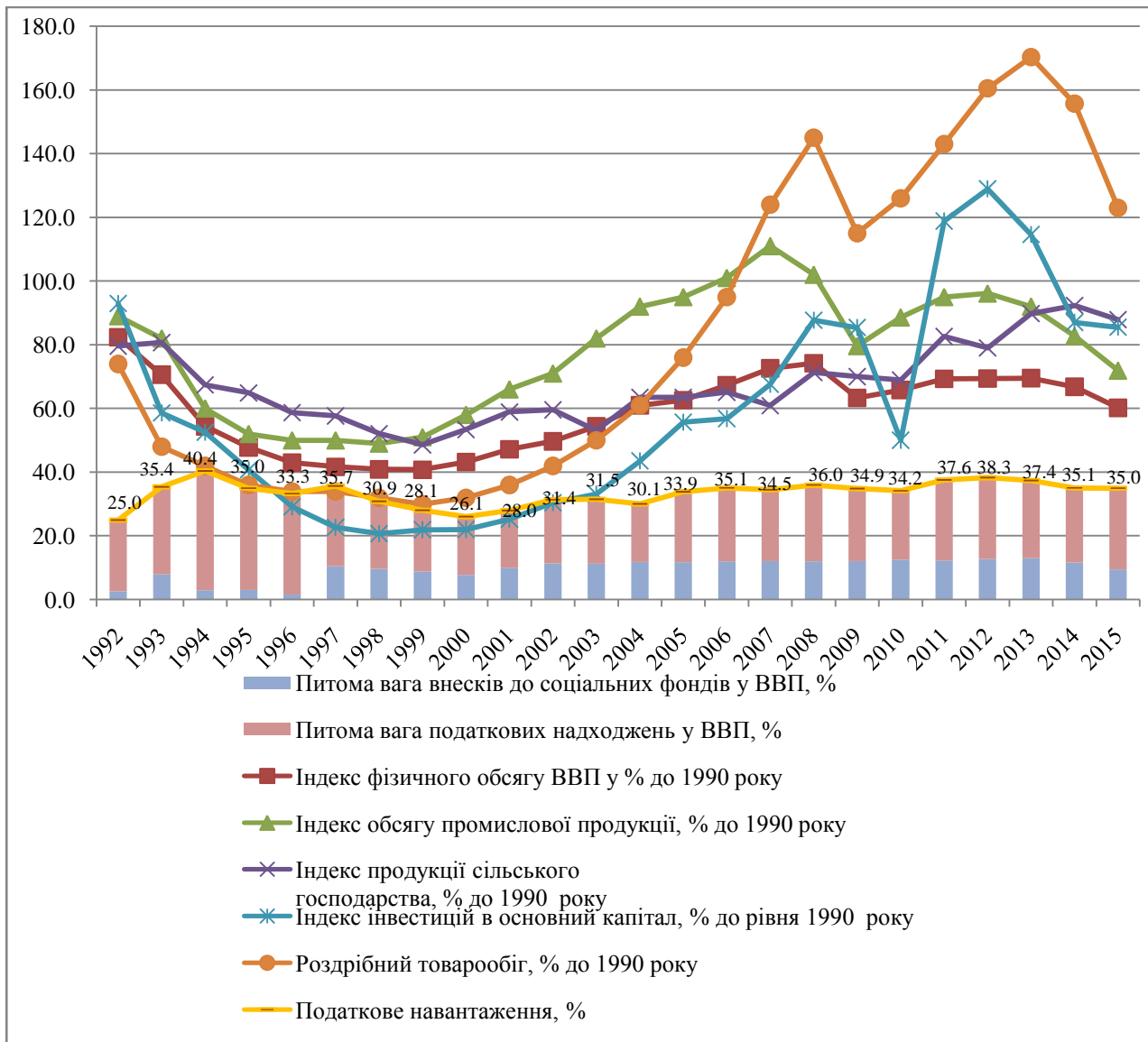

Рис. 1 Зміна рівня податкового навантаження та окремих макроекономічних показників України за період 1992-2015 рр. [1, 2, 3]

При проведенні податкової реформи 1995 року було використано такі інструменти: постійні зміни об'єкта оподаткування з податку на прибуток (до 1997 року фактично обкладався дохід підприємств); введення податкового обліку; при зниженні ставок по прибутковому податку ставки фондоподатківне було знижено, а їх кількість було збільшено; постійні зміни в складі податкових пільг. Не дивлячись на загальне зниження податкового навантаження за період

1994-1998 рр. на 4,1 в. п., задіяні інструменти носили більше фіскальний характер, а інструменти регулюючого впливу, які мали нестабільний характер, не працювали. Це підтверджується відповідним погіршенням економічної ситуації в країні. Однак, зменшення розглянутих макроекономічних показників відбувалося більш низькими темпами, ніж в період проведення податкової реформи 1991 року. Відзначимо, що в результаті проведеного кореляційного аналізу було встановлено, що саме збільшення частки соціальних внесків в структурі ВВП сприяло подальшому зниженню розглянутих показників економічного розвитку країни.

В процесі реалізації податкової реформи 1999 року, було використано такі інструменти, як: скорочення податкових пільг; запровадження спрощеної системи оподаткування; зниження ставки з податку на прибуток; введення податку на доходи фізичних осіб та інші інструменти. Це сприяло зниженню податкового тиску на платників за рахунок розширення податкової бази (збільшувалися основні макроекономічні показники), що й знайшло відображення в збільшенні податкового коефіцієнта.

При проведенні податкової реформи 2011 року було введено екологічний податок, знижено ставку з податку на прибуток, введено систему пільг, єдиного соціального внеску, що спочатку її реалізації відбилося на поліпшенні економічного стану країни. У 2013-2014 рр. були внесені нові зміни в податкову систему, які були спрямовані виключно на фіскальні потреби держави: істотно скорочені податкові пільги; збільшені ставки по акцизному, екологічному, єдиному, земельному та інших податків. Складна політична ситуація в країні і відсутність стимулів для розвитку економіки сприяло погіршення соціально-економічного становища України, що знайшло відображення в зниженні основних макроекономічних показників. Нажаль в Україні, недостатньо використовуються податкові важелі регулювання розвитку економіки. В 2016 році було відмінено майже всі податкові пільги юридичним особам, а діючі ставки податків не сприяють стимулюванню виходу з кризи економіки в цілому. Зниження ж податкового коефіцієнта було

пов'язано саме із зменшенням бази оподаткування, а не з скороченням податкового навантаження платників податків.

Сучасною методологією визначення податкового навантаження є методика, розроблена Світовим банком спільно з міжнародною фінансовою компанією PriceWaterhouseCoopers [4]. З цієї методології одним з показників, який включається при визначенні рейтингу легкості ведення бізнесу в країні є показник умов сплати податків. Зміна рівня податкового навантаження за методикою Світового банку представлено в табл. 1. Відповідно до проведеного кореляційного аналізу, існує пряма залежність між показником складності сплати податків і загальним рейтингом легкості ведення бізнесу в Україні.

Таблиця 1

Динаміка рівня податкового навантаження в Україні за методикою Світового банку за період 2005-2015 рр. [4]

Рік	Показник легкості ведення бізнесу	Показник складності сплати податків	Кількість податкових платежів, шт.	Час, необхідний для розрахунку та сплати податків за рік, годин	Загальна ставка навантаження для середніх промислових підприємств, %
2005	124	-	84	2185	51,0
2006	128	174	98	2185	60,3
2007	139	177	99	2085	57,3
2008	145	180	99	848	58,4
2009	142	181	147	736	57,2
2010	145	181	135	657	55,5
2011	152	181	135	657	57,1
2012	137	165	28	491	55,4
2013	112	164	28	390	54,8
2014	96	106	5	350	52,9
2015	83	107	5	350	52,2

В Україні ситуація почала поліпшуватися лише з 2012 року в зв'язку з вступом в дію Податкового кодексу. Так, в 2012 році Україна в рейтингу складності сплати податків піднялася на 16 позицій у порівнянні з попереднім роком, що привело до поліпшення рейтингу по легкості ведення бізнесу на 15

позицій за цей же час. За останні роки суттєво покращилися деякі показники, а саме скорочено кількість податкових платежів і час, необхідний для розрахунку і сплати податків, знижена загальна ставка оподаткування для середніх промислових підприємств. Варто відзначити, що якщо показник кількості годин на розрахунок і сплату податків поліпшувався протягом досліджуваного періоду, то загальна ставка оподаткування має тенденцію до зниження лише в останні роки. Якщо ж порівнювати її рівень за весь аналізований період, то вона навпаки збільшилася на 1,2 в. п.

Таким чином, проведене дослідження свідчить про необхідність перегляду податкових інструментів з метою стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Особливого значення набуває необхідність врахування висвітленого зарубіжного досвіду в цьому питанні.

Список використаних джерел:

1. Богатирьова Є. М. Податкове навантаження як індикатор результативності податкових реформ в Україні / Є. М. Богатирьова // Економічний простір: збірник наукових праць. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2014. – № 84. – С. 110-121
2. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
3. Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/kutai/>
4. Звіти «DoingBusiness: EconomyRankings» / International Bank for Reconstruction and Development, the World Bank за відповідні роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/>